

Sykepleieres holdninger til involvering av pårørende – en tverrsnittsstudie

Olaug Julie Aasan, Jorunn Bjerkan, Karin Torvik og Bente Nordtug

Olaug Julie Aasan, VID vitenskapelige høyskole, olaugjulie@gmail.com

Jorunn Bjerkan, Nord universitet

Karin Torvik, Norges tekniske og naturvitenskapelige universitet, NTNU

Bente Nordtug, Nord universitet

Sammendrag

Fremover blir det trolig flere pasienter med omsorgsbehov og færre sykepleiere. Pårørende får en mer omfattende omsorgsrolle, og samarbeidet med de pårørende blir derfor sentralt. Hensikten med studien var å undersøke sykepleiernes holdninger til å involvere pårørende, og se på om det var forskjeller mellom sykepleiere i kommunehelsetjenesten og i sykehus. Videre om det var forhold som innvirket på holdningene. Studien var en tverrsnittsstudie med spørreskjema (Importance in Nursing Care – Nurses' Attitudes - the FINC-NA) i et bekvemmelighetsutvalg med sykepleiere fra bygder, tettbygde strøk og små byer i Midt-Norge (N = 318). Det var ingen forskjell mellom sykepleiere i kommunehelsetjenesten og i sykehus, og det var vanlig å vise omsorg for pårørende. Pårørende ble sett på som en ressurs for pasientene og som viktige samarbeidspartnere, og sykepleiere med videreutdanning hadde mer positive holdninger.

Nøkkelord

sykepleiere, holdninger, pårørende, tverrsnittsstudie, kommunehelsetjeneste, sykehus

Fagfelleurdert artikkel

<https://doi.org/10.7557/14.7319>

© Forfatter(e)(n). Denne artikkelen er lisensiert under en [Creative Commons Navngivelse 4.0 Internasjonal](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/) lisens.

Bakgrunn

Sykepleiere har en nøkkelrolle når det gjelder involvering av pårørende i helsehjelp til pasienter (Helsedirektoratet, 2024). En slik involvering krever samarbeid med og omsorg for pårørende og forutsetter at sykepleierne har en positiv holdning til pårørendeinvolvering (Westergren et al., 2020; Wright & Bell, 2021). Holdninger kommer til uttrykk gjennom emosjoner, tanker og atferd (Svartdal, 2020). Sykepleiere som har en støttende holdning, respekterer pårørendes involvering og identifiserer deres betydning for pasienten (Wright & Bell, 2021). Det kan fremme pårørendes deltakelse, lette omsorgsbyrden og bedre pasientsikkerheten (Bergerød et al., 2018; Broekema et al., 2021).

Flere europeiske studier viser at sykepleiernes holdninger til å involvere pårørende henger sammen med personlige forhold, utdanning og arbeidssted. Sykepleiere med lang ansiennitet, videreutdanning, høyere alder og egen erfaring med alvorlig sykdom i familien var generelt mest positive til pårørendeinvolvering (Barreto et al., 2022; Cranley et al., 2022; Konradsen et al., 2022; Shamali et al., 2022; Østergaard et al., 2020). Mannlige sykepleiere og de som arbeidet i sykehus, var mindre positive enn kvinnelige sykepleiere og de som arbeidet i kommunehelsetjenesten (Cranley et al., 2022; Konradsen et al., 2022; Shamali et al., 2022). Mange av sykepleierne i studien til Shamali et al. (2022) hadde ingen erfaring med å involvere pårørende. Vi vet imidlertid ikke om disse generelle funnene fra andre europeiske land gjelder for Norge.

Det finnes lite kvantitativ forskning på pårørende i Norge (Pedersen et al., 2023). Vi vet at pårørende synes de får for lite og for dårlig informasjon, veiledning og oppfølging fra helse- og omsorgstjenesten (Dreyer & Strom, 2019; Pedersen et al., 2023), og at det er behov for bedre kommunikasjon mellom sykepleiere og pårørende (Pedersen et al., 2023).

Pårørendes omsorg og kommunenes omsorg utgjør i dag om lag like mange årsverk (Pedersen et al., 2023). Fremover vil de fleste kommuner i Norge, uavhengig av størrelse og sentralitet, oppleve et markant fall i antallet tilgjengelige sykepleiere i forhold til behovet (Blix et al., 2021; NOU 2023: 4, 2023). Dermed vil pårørende få større betydning for pasientenes helse og trygghet, og vil i større grad måtte dekke pasientenes omsorgsbehov. Pårørende utgjør den viktigste støtten for pasientene og er gjerne en kontinuerlig del av pasientenes liv (Lamore et al., 2017; Lersveen & Devik, 2021). Som oftest er de familie (81 %), men venner, naboer eller andre kan også være pårørende (Opinion, 2022; Pasient- og brukerrettighetsloven, 2024). Pårørendes funksjon og

mestringsstrategier har mye å si for hvordan pasientene opplever sykdom og utfordringer (Esandi et al., 2021; Opinion, 2022). Pårørende kjenner ofte pasientens livshistorie og sykdomshistorikk og kan snakke for pasienten hvis hen ikke kan ivareta sine egne interesser (Ekström et al., 2019).

Dersom sykepleierne har en positiv holdning til å involvere pårørende og ser på dem som en ressurs for pasienten og som en samtale- og beslutningspartner i sykepleien, vil det bidra til bedre behandling og pleie (Broekema et al., 2021; Ekström et al., 2019; Pedersen et al., 2023). Ved alvorlig sykdom kan omsorgsoppgavene bli belastende og utmattende for pårørende, og da kan både pasienten og pårørende ha behov for mye støtte (Nordtug & Holen, 2011; Pedersen et al., 2023). Når sykepleierne finner løsninger på utfordringer i samarbeid med pårørende, kan rollen som omsorgsperson bli mindre krevende (Broekema et al., 2021; Vislapuu et al., 2024).

Politiske strategier og handlingsplaner skal bidra til å styrke sykepleiernes samarbeid med og omsorg for pårørende (NOU 2023: 4, 2023; Regjeringens pårørendestrategi og handlingsplan, 2020). Det har blant annet kommet en lovendring om å styrke pårørendestøtten i form av opplæring, veiledning, avlastningstilbud og omsorgsstønad (Helse- og omsorgstjenesteloven, 2017; Helsedirektoratet, 2024).

Ettersom helsevesenet blir stadig mer avhengig av pårørende, får sykepleiernes holdninger til samarbeid med og omsorg for pårørende stadig større betydning. Hensikten med denne studien var derfor å undersøke sykepleieres holdninger til involvering av pårørende generelt og samtidig sammenligne kommunehelsetjenesten og sykehus. Følgende forskningsspørsmål ble stilt:

- Er det forskjeller i sykepleieres holdninger til involvering av pårørende avhengig av om de arbeider i kommunehelsetjenesten eller i sykehus?
- Hvilke faktorer er forbundet med sykepleieres holdninger til involvering av pårørende?

Metode

Design

Studien var en tverrsnittsstudie med bruk av spørreskjema.

Utvalg

Sykepleierne som deltok i studien bodde i bygder, tettbygde strøk og små byer i kommuner med et innbyggertall < 24 000 i Midt-Norge. Vi rekrutterte ut fra følgende inklusjonskriterier: offentlig godkjente sykepleiere i hel- eller deltidstillinger fra intensivavdelinger, kirurgiske og medisinske avdelinger i sykehus, i tillegg til sykehjemsavdelinger og hjemmesykepleie. Sengepostene ved sykehus varierte i størrelse mellom 7-23 senger.

Spørreskjema

Det reviderte og validerte spørreskjemaet «Families' Importance in Nursing Care - Nurses' Attitudes» (the FINC-NA scale) ble utviklet i Sverige av Benzein et al. (2008), og ble videreutviklet av Saveman et al. (2011). Det er brukt i flere studier for å kartlegge sykepleieres holdninger til involvering av pårørende (Díaz et al., 2019; Saveman et al., 2011; Shamali et al., 2022). Skjemaet består av 26 spørsmål som besvares ved hjelp av en Likert-skala fra 1 (sterkt uenig) til 5 (sterkt enig). Skalaen har fire subskalaer, og variasjonsbredden er forskjellig for de ulike subskalaene. Den første, «Pårørende som en ressurs i sykepleie (Fam-RNC)», inneholder ti spørsmål med skår fra 10 til 50, for eksempel *Pårørende bør inviteres til å ta aktivt del i pleien av pasienten*. Den andre, «Pårørende som en samtalepartner i sykepleie (Fam-CP)», inneholder åtte spørsmål med skår fra 8 til 40, for eksempel *Jeg ber pårørende delta i samtaler med det samme jeg får en pasient til behandling*. Den tredje, «Pårørende som en byrde i sykepleie (Fam-B)», inneholder fire spørsmål med skår fra 4 til 20, for eksempel *Pårørendes tilstedeværelse gir meg en følelse av at de kontrollerer meg*. Den fjerde, «Pårørende som en ressurs for pasienten (Fam-OR)», inneholder fire spørsmål med skår fra 4 til 20, for eksempel *Jeg betrakter pårørende som samarbeidspartnere*. Den totale skåren av alle subskalene har en variasjonsbredde fra 26 til 130 og utgjør variabelen «Sykepleiernes holdninger til involvering av pårørende». Høyere skår betyr mer positive holdninger.

Spørreskjemaet ble oversatt av profesjonelle oversettere fra engelsk til norsk og tilbake til engelsk ved å bruke standard oversettelsesprosedyre (Wild et al., 2005). Chronbach's alpha for FINC-NA var 0,89 for totalskalaen, og varierte fra 0,69 til 0,86 på subskalene (Saveman et al., 2011), som viste en stabil og intern konsistens. I vår norske oversettelse var Chronbach's alpha lik 0,99 for totalskalaen, mens subskalaene varierte fra 0,85 for både Fam-RNC og Fam-CP, til 0,51 for Fam-B og 0,78 for Fam-OR. Det ble gjennomført en pilotstudie med 20 sykepleiere. Det umiddelbare førsteinntrykket (face validity) tilsa at det ikke var behov for å endre noe på spørreskjemaet (Field, 2005).

Datasamling og forskningsetiske vurderinger

Studien ble tilrådd av SIKT, Kunnskapssektorens tjenesteleverandør – referansekode 181124. Det ble innhentet godkjenning fra lederne i kommunehelsetjenestene og sykehusene før det ble sendt ut informasjonsskriv til alle sykepleierne på de ulike avdelingene. Deltakerne fikk muntlig informasjon av lederne sine, og de som ønsket å delta, fylte ut spørreskjemaet. Deltakerne la det utfylte spørreskjemaet i en lukket konvolutt merket med forskerens navn og adresse. Dataene ble samlet inn i to perioder, før og etter koronapandemien, fra 2019 til 2022. Alle spørreskjemaene ble lest maskinelt, og datasettet ble kontrollert av to forskere. Utvalget har en svarprosent på 68 %.

Statistiske analyser

Dataene ble analysert ved hjelp av IBM SPSS versjon 28. Bakgrunnsvariabler var alder, kjønn og arbeid kommunalt eller på sykehus. Spørsmålet «Hvilket år fikk du offentlig godkjenning som sykepleier» ble omkodet til «Antall år siden offentlig godkjent sykepleier». Spørsmålet om «Utdanning innen sykepleie» ble omkodet til en dikotom variabel: «grunnutdanning» (bachelorgrad) og «videreutdanning» (ulike videreutdanninger, spesialistutdanning og mastergrad). Data ble sjekket for normalfordeling ved hjelp av Kolmogorov-Smirnovs test. Variablene «alder» og «antall år som offentlig godkjent sykepleier» hadde ikke-normalfordelte data. Ikke-normalfordelte data ble analysert ved hjelp av Mann-Whitneys U-test og normalfordelte data ved hjelp av Fishers eksakte test. Subskalaen Fam-B ble omkodet slik at skalaen gikk i samme retning som de andre skalaene (invertert). For å sammenligne de fire subskalaene og totalskalaen «Sykepleiernes holdninger til involvering av pårørende» mellom sykepleierne i kommunehelsetjenesten og i sykehus ble det brukt to-utvalgs t-test. Lineær multippel regresjonsanalyse ble brukt for å finne assosiasjoner til totalskalaen «Sykepleiernes holdninger til involvering av pårørende». P-verdi er satt til $\leq 0,05$ (Field, 2005).

Resultat

Deltakere

Sykepleierne som deltok i studien, svarte at pårørendeomsorg var vanlig på deres arbeidsplass (99 %). Til sammen 318 sykepleiere fra kommunehelsetjenesten (n = 96) og sykehus (n = 222) var inkludert i denne studien (tabell 1). Det var ingen signifikant forskjell i alder på de som jobbet i kommunehelsetjenesten, og de som jobbet i sykehus. Majoriteten av informantene var kvinner, og lavest andel

menn var det i gruppen som jobbet i kommunehelsetjenesten. Antall år siden deltakerne fikk offentlig godkjenning som sykepleier, varierte fra 1 til 43, og 39 % hadde utdanning utover grunnutdanning i sykepleie. Over 80 % av sykepleierne hadde erfaring med alvorlig sykdom og behov for sykepleie i nær familie. Analysen viste ingen signifikante forskjeller mellom gruppene (tabell 1).

Tabell 1 Beskrivelse av utvalget og sammenligning av de to utvalgene (N = 318)

	Arbeidsplass			p-verdi
	Total N = 318	Kommunehelsetjenesten n = 96	Sykehus n = 222	
Alder				0,16 ¹
Median (min/maks)	42 (22/66)	44 (22/66)	42 (22/66)	
Kjønn				0,09 ²
Mann n (%)	31 (9,7)	5 (5,2)	26 (11,7)	
Kvinne n (%)	287 (88,3)	91 (94,8)	196 (88,3)	
Antall år sykepleier				0,85 ¹
Median (min/maks)	17 (1/43)	16 (1/41)	16 (1/43)	
Utdanning innen sykepleie				0,08 ²
Grunnutdanning n (%)	194 (61)	66 (68,8)	128 (57,7)	
Videreutdanning n (%)	124 (39)	30 (31,3)	96 (42,3)	
Har noen i din nære familie noen gang vært alvorlig syk og har hatt behov for profesjonell sykepleie?		1,00 ²		
Ja, n (%)	256 (80,5)	77 (80,2)	179 (80,6)	
Nei, n (%)	62 (19,5)	19 (9,8)	43 (19,4)	

¹) Independent sample Mann-Whitney U-test, ²) Fisher's exact test, p ≤ 0,05

Bivariate analyser

Gjennomsnittet i subskalaene «Pårørende som en ressurs i sykepleien», «Pårørende som en samtalepartner», «Pårørende som en ressurs for pasienten» og «Pårørende som en byrde» viste at det ikke er noen signifikant forskjell på arbeidsplassene. Det samme gjaldt for totalskalaen «Sykepleiernes holdninger til involvering av pårørende» (tabell 2).

Tabell 2 Sammenligning av gjennomsnittsskårene i subskalaene og totalskalaen fra FINC-NA for de to utvalgene

Subskala	Arbeidsplass		p-verdi
	Kommunehelsetjenesten	Sykehus	
	n = 96	n = 222	
	Gjennomsnitt (SD)	Gjennomsnitt (SD)	
Pårørende som en ressurs i sykepleien	38,91 (5,61)	39,39 (5,01)	0,48 ¹
Pårørende som en ressurs for pasienten	15,55 (2,31)	15,54 (2,33)	0,83 ¹
Pårørende som en samtalepartner	30,03 (4,16)	29,48 (4,45)	0,32 ¹
Pårørende som en byrde (invertert)	15,49 (2,92)	15,44 (2,87)	0,35 ¹
Sykepleiernes totale holdninger til involvering av pårørende	99,98 (11,80)	99,85 (11,38)	0,76 ¹

¹T-test, $p \leq 0,05$, SD = standardavvik

Levene's test for likhet av varians og t-test for likhet av gjennomsnitt viste p-verdier $> 0,05$. Sykepleiere med videreutdanning hadde en klart mer positiv holdning til å involvere pårørende (Mann-Whitney U-test $p < 0,001$) enn

sykepleiere med grunnutdanning. Det var ingen signifikante kjønnsforskjeller med hensyn til utdanningsnivå (Pearsons Chi-kvadrattest $p = 0,85$).

Multippel lineær regresjonsanalyse

Pearsons korrelasjonstest ($p = 0,01$, to-halet) ble utført for å finne signifikante variabler til en multippel lineær regresjonsanalyse med totalskalaen «Sykepleieres holdninger til involvering av pårørende» som avhengig variabel. Følgende variabler korrelerte signifikant: «Alder» (0,20) og «Antall år jobbet som sykepleier» (0,19). Pearsons point-biseriale korrelasjonstest (0,01, én-halet) viste signifikant verdi på variabelen «Grunnutdanning eller videreutdanning» (0,24). Modellen forklarte 6,9 % av den totale variansen i sykepleieres holdninger til involvering av pårørende ($F = 7,776$, $p < 001$) (tabell 3).

Tabell 3. Modell som forklarer sykepleieres holdninger i det totale utvalget ¹

	Totalt utvalg (N = 318)	
	Beta	p-verdi
Alder	0,11	0,276
Antall år jobbet som sykepleier	0,01	0,941
Grunnutdanning eller videreutdanning	0,19	0,002
R ² = 6,9 %		
Beta = den standardiserte regresjonskoeffisienten; p = tosidig verdi		

¹ Lineær multippel regresjonsanalyse, $p \leq 0,5$

Diskusjon

Hensikten med studien var å undersøke sykepleiernes holdninger til involvering av pårørende og samtidig sammenligne kommunehelsetjenesten og sykehus. Generelt var sykepleierne positive til involvering av pårørende, uavhengig av om de arbeidet i kommunehelsetjenesten eller i sykehus (tabell 2). Pårørende ble i stor grad betraktet som en ressurs for pasientene og som viktige samarbeidspartnere for sykepleierne (tabell 2). Nesten alle sykepleierne hadde personlige erfaringer med alvorlig sykdom og behov for profesjonell sykepleie i nær familie. Det var også vanlig med pårørendeomsorg på arbeidsplassene. Videreutdanning var det

eneste som påvirket sykepleiernes holdninger til involvering av pårørende, da i positiv retning (tabell 3).

For pårørende kan det å møte sykepleiere som har en positiv holdning til involvering, bidra til at de opplever seg verdsatt, hørt og mindre alene i omsorgsrollen. I tillegg til å skape tillit, som er en forutsetning for å delta i omsorgen (Westergren et al., 2020), kan slik bekreftelse gjøre det lettere for pårørende å stå i rollen som omsorgsperson og mestre ansvaret det innebærer (Lindt et al., 2020). Samtidig har pårørende oppgitt å få for dårlig informasjon, for lite veiledning og oppfølging, fra sykepleierne. Flere har pekt på et gap mellom tilgjengelige ressurser og intensjonen om involvering av pårørende (Bergerød et al., 2018; Luttik et al., 2017; Slåtsveen et al., 2024).

Det at sykepleierne i vår studie hadde positive holdninger uansett arbeidssted, kan ha sammenheng med at Norsk helsevesen var tidlig ute med å implementere en omsorgsstrategi der pasientens ønsker var i fokus (Amundsen, 2019; Askheim et al., 2016). Dette kan ha bidratt til økt interaksjon mellom sykepleier, pasient og pårørende. En slik omsorgsstrategi kan sees som et felles holdningsgrunnlag som er internalisert i norsk sykepleiepraksis. Studien vår, der 99 % svarer at pårørendeomsorg er vanlig på arbeidsplassene, støtter dette. Det står i motsetning til studien til Shamali et al. (2022) med data fra europeiske land, der det generelt var mindre positive holdninger til involvering av pårørende blant sykepleiere på sykehus, sammenlignet med andre arbeidsplasser. Videre viste denne studien at bare mellom 40 % til 62 % av sykepleierne rapporterte at det var vanlig å gi omsorg til pårørende i land som Sveits, Østerrike, Nederland og Spania.

Omsorgsstrategien som er implementert i norsk helsevesen kan også bidra til å forklare hvorfor sykepleiernes alder, kjønn og ansiennitet ikke hadde betydning for holdningene til å involvere pårørende, slik det gjør i andre studier (Barreto et al., 2022; Cranley et al., 2022; Shamali et al., 2022).

En annen årsak som kan ha innvirket på funnet om like holdninger hos sykepleiere i kommunene og sykehus, kan være at undersøkelsen ble gjort i bygder, tettbygde strøk og små byer. I slike områder er det ofte mer nærhet mellom folk og tettere samarbeid (Bø & Schiefloe, 2015).

Østergaard et al. (2020) fant at erfaring med alvorlig sykdom i egen familie ga sykepleierne bedre forutsetninger for å involvere pårørende. Når over 80 % av sykepleierne i vår studie hadde slike erfaringer, kan det være en del av forklaringen på de positive holdningene til involvering av pårørende generelt.

I likhet med funn i andre studier hadde sykepleierne med videreutdanning mer positive holdninger til pårørendeinvolvering sammenlignet med de andre sykepleierne. Graue et al. (2015) fant i sin studie at sykepleiere med videreutdanning analyserte situasjoner fra flere perspektiv. I vår studie forklarer videreutdanning under 7 % av forholdene som virket inn på sykepleiernes holdninger (tabell 3). Det må derfor være andre forhold som har innvirkning i tillegg til videreutdanning.

Metodekritikk

Studien er en tverrsnittstudie med bruk av spørreskjema som måler sykepleiernes selvrapporterte holdninger til å involvere pårørende. Spørreskjemaet er oversatt, validert og brukt i andre studier. Dette er en styrke for studien, samtidig som selvrapportering kan svekke påliteligheten. Svarprosenten er høy, samtidig som datainnsamlingen er fra et begrenset geografisk område. Det at noen spørreskjema fra kommunene ble samlet inn etter koronapandemien, kan ha påvirket undersøkelsen da praksis trolig var endret under denne perioden. Vi vil være forsiktige med å generalisere resultatet, siden holdninger kan være avhengig av flere forhold, som ledelse og kultur på arbeidsplassen. Dessuten er ikke sykepleiere fra psykisk helsetjeneste, rusomsorg, eller psykisk helsevern med i undersøkelsen. Sykepleierne svarer ja på spørsmålet om det var vanlig med pårørendeomsorg på arbeidsplassen, men det kommer ikke frem hva som ligger i denne omsorgen. Studien undersøkte ikke hvilken videreutdanning sykepleierne hadde, eller lengden på videreutdanningen. Studien skiller heller ikke mellom hjemmebasert omsorg og sykehjem i kommunehelsetjenesten.

Konklusjon

Studien viser at sykepleiere i bygder, tettbygde strøk og små byer i Midt-Norge hadde positive holdninger til involvering av pårørende både som samtalepartner, som ressurs for pasienten og som ressurs for sykepleierne. Pårørende ble i liten grad oppfattet som en byrde. Det var ingen forskjell mellom sykepleiere i kommunehelsetjenesten og i sykehus, og det var vanlig å vise omsorg for pårørende. Sykepleiere med videreutdanning var mer positive til å involvere pårørende.

Implikasjoner for praksis og videre forskning

Sykepleiernes positive holdninger er et godt utgangspunkt for å utvikle nye og nødvendige strategier for pårørendeinvolvering i møte med fremtidens omsorgsbehov. Helsedirektoratets pårørendeveileder (2024) understreker at

helhetlige og sammenhengende helse- og omsorgstjenester med god kvalitet forutsetter at pasientens nærmeste involveres. Dette kan gi pårørende mulighet til å ta over noen av oppgavene sykepleierne gjør i dag. Samtidig bør nyutviklede strategier for pårørendeinvolvering forskes på for å få kunnskap til videre utvikling. Når sykepleiernes holdninger var positive for begge gruppene, indikerer det at strategier for å styrke pårørendeinvolvering må sikte på annet enn holdningsendring. Intervensjoner som retter seg mot andre forhold kan være av større betydning.

Det vil være interessant med mer kvalitativ forskning fra et sykepleieperspektiv, som går i dybden på sykepleiernes erfaringer og opplevelser relatert til involvering av pårørende. Blant annet kan det være aktuelt å se på hva det er med videreutdanning som synes å påvirke holdningene.

Litteraturliste

- Amundsen, S. (2019). Empowerment i arbeidslivet: et myndiggjøringsperspektiv på ledelse, selvledelse og medarbeiderskap. Cappelen Damm Akademisk.
- Askheim, O. P., Christensen, K., Fluge, S., & Guldvik, I. (2016). User participation in the Norwegian Welfare Context: an Analysis of Policy Discourses. *Journal of Social Policy* 46(3), 583-601.
<https://doi.org/10.1017/S0047279416000817>
- Barreto, M. d. S., Marquete, V., Camparoto, C., Carcía-Vivar, C., Barbieri-Figueiredo, M., & Marcon, S. (2022). Families associated with nurses' positive attitudes towards families' involvement in nursing care: A scoping review. *Journal of Clinical Nursing*, 31(23-24), 3338-3349.
<https://doi.org/10.1111/Jocn.16226>
- Benzein, E., Johansson, P., Årestedt, K. F., Berg, A., & Saveman, B.-I. (2008). Families' Importance in Nursing Care Nurses' Attitudes - An Instrument Development. *Journal of Family Nursing*, 14(1), 97-117.
<https://doi.org/10.1177/1074840707312716>
- Bergerød, I., Gilje, B., Braut, G., & Wiig, S. (2018). Next-of-kin involvement in improving hospital cancer care quality and safety – a qualitative cross-case study as basis for theory development. *BMC Health Services Research*, 18(324). <https://doi.org/10.1186/s12913-018-3141-7>
- Blix, B., Stalsberg, H., & Moholt, J.-M. (2021). Demografisk utvikling og potensialet for uformell omsorg i Norge. *Tidsskrift for omsorgsforskning*, 7(1), 1-14. <https://doi.org/10.18261/issn.2387-5984-2021-01-03>
- Broekema, S., Paans, W., Oosterhoff, A., Roodbol, P., & Luttik, M. (2021). Patients' and family members' perspectives on the benefits and working mechanisms of family nursing conversations in Dutch home healthcare. *Health and Social Care in the Community*, 29(1), 259-269.
<https://doi.org/10.1111/hsc.13089>
- Bø, I., & Schiefloe, P. M. (2015). *Sosiale landskap og sosial kapital (Social landscape and social capital)*. Universitetsforlaget AS.

- Cranley, L., Lam, C., Brennenstuhl, S., Kabir, Z., Boström, A.-M., Leung, A., & Konradsen, H. (2022). Nurses' Attitudes Toward the Importance of Families in Nursing Care: A multinational comparative study. *Journal of Family Nursing*, 28(1), 69-82. <https://doi.org/10.1177/10748407211042338>
- Díaz, C. A., Larramendi, N. E., Gutiérrez-Alemán, t., & Canga-Armayor, A. (2019). Systematic review of measurement properties of instruments assessing nurses' attitudes towards the importance of involving families in their clinical practice. *Journal of Advanced Nursing* 75(11), 2299-2312. <https://doi.org/10.1111/jan.14049>
- Dreyer, A., & Strom, A. (2019). Involving relatives in consultations for patients with long-term illnesses: Nurses and physicians' experiences. *Nursing ethics*, 26(7-8). <https://doi.org/10.1177/0969733018819125>
- Ekström, K., Spelmans, S., Ahlström, G., Nilsen, P., Alftberg, Å., Wallerstedt, B., & Behm, L. (2019). Next of kin's perceptions of the meaning of participation in the care of older persons in nursing homes: a phenomenographic study. *Scandinavian Journal of Caring Sciences*, 33(2), 400-408. <https://doi.org/10.1111/scs.12636>
- Esandi, N., Nolan, M., Canga-Armayor, N., Pardavila-Belio, M., & Canga-Armayor, A. (2021). Family dynamics and the Alzheimer's disease experience. *Journal of Family Nursing*, 27(2), 124-135. <https://doi.org/10.1177/1074840720986611>
- Field, A. (2005). *Discovering Statistics Using SPSS* (2 ed.). SAGE Publications Ltd.
- Graue, M., Rasmussen, B., Iversen, A., & Dunning, T. (2015). Learning transitions—a descriptive study of nurses' experiences during advanced level nursing education. *BMC Nursing*, 14(30), 1-9. <https://doi.org/10.1186/s12912-015-0080-z>
- Helse- og omsorgstjenesteloven. (2017). *Lov om kommunale helse- og omsorgstjenester m.m. (LOV-2024-06-25-53 fra 01.07.2024)*. Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2011-06-24-30>
- Helsedirektoratet. (2024, 13. mars). *Pårørendeveileder*. <https://www.helsedirektoratet.no/veiledere/parorendeveileder>
- Konradsen, H., Kabir, Z., Boström, A.-M., & Årestedt, K. (2022). Comparison of Swedish nurses' attitudes toward involving families in care over a decade. *BMC Nursing*, 21(52), 1-8. <https://doi.org/10.1186/s12912-022-00827-z>
- Lamore, K., Montalescot, L., & Untas, A. (2017). Treatment decision-making in chronic diseases: What are the family members' roles, needs and attitudes? A systematic review. *Patient Education and Counseling*, 100(12), 2172-2181. <https://doi.org/10.1016/j.pec.2017.08.003>
- Lersveen, G., & Devik, S. (2021). Opplevelse av trygghet i hjemmebasert palliativ omsorg: pasienters og pårørendes perspektiv. *Tidsskrift for omsorgsforskning*, 7(3), 1-15. <https://doi.org/10.18261/issn.2387-5984-2021-03-05>

- Lindt, N., van Berkel, J., & Mulder, B. C. (2020). Determinants of overburdening among informal carers: a systematic review. *BMC geriatrics*, 20, 1-12. <https://doi.org/10.1186/s12877-020-01708-3>
- Luttik, M., Goossens, E., Ågren, S., Jaarsma, T., Mårtensson, J., Thompson, D., Moons, P., & Strömberg, A. (2017). Attitudes of nurses towards family involvement in the care for patients with cardiovascular disease. *European Journal of Cardiovascular Nursing*, 16(4), 299-308. <https://doi.org/10.1177/1474515116663143>
- Nordtug, B., & Holen, A. (2011). Similarities and Differences in Caring burden of Home-dwellers with Partners Suffering from Chronic Obstructive Pulmonary disease or Dementia. *Home Health Care Management & Practice* 23(2), 93-101. <https://doi.org/10.1177/1084822310368633>
- NOU 2023: 4. (2023). *Tid for handling-Personellet i en bærekraftog helse- og omsorgstjeneste*. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2023-4/id2961552/?ch=1>
- Opinion. (2022). *Nasjonal pårørendeundersøkelse 2021/2022*. <https://www.helsedirektoratet.no/rapporter/nasjonal-parorendeundersokelse-2021-2022.pdf>
- Pasient- og brukerrettighetsloven. (2024). *Lov om pasient- og brukerrettigheter (LOV-2024-06-25-53)*. Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1999-07-02-63>
- Pedersen, S., Halvorsen, C., Vinter, C., & Kjelsaas, I. (2023). *Kunnskapsoppsummering om pårørende i Norge* (Menon-publikasjon nr. 35/2023, Issue. <https://www.menon.no/wp-content/uploads/2023-35-Kunnskapsoppsummering-om-parorende-i-Norge.pdf>
- Regjeringens pårørendestrategi og handlingsplan. (2020). *Vi - de pårørende*. <https://www.regjeringen.no/contentassets/08948819b8244ec893d90a66deb1aa4a/vi-de-parorende.pdf>
- Saveman, B.-I., Benzein, E., Engström, Å., & Årestedt, K. (2011). Refinement and Psychometric Reevaluation of the Instrument Families' Importance in Nursing Care-Nurses' Attitudes. *Journal of Family Nursing*, 17(3), 312-329. <https://doi.org/10.1177/1074840711415074>
- Shamali, M., Larramendi, N., Østergaard, B., Barbieri-Figueiredo, M., Brødsgaard, A., Canga-Armayor, A., Dieperink, K., Carcia-Vivar, C., Konradsen, H., Nordtug, B., Lambert, V., Mahrer-Imhof, R., Metzging, S., Nagl-Cupal, M., Imhof, L., Svavarsdottir, E., Swallow, V., & Luttik, M. (2022). Nurses' attitudes towards family importance in nursing care across Europe. *Journal of Clinical Nursing*, 32(15-16), 4574-4585. <https://doi.org/10.1111/jocn.16456>
- Slåtsveen, R.-E., Wibe, T., Halvorsrud, L., & Lund, A. (2024). Unspoken expectations and situational participation: a qualitative study exploring the instantiation of next of kin involvement within the trust model. *BMC Health Services Research*, 24(1), 866. <https://doi.org/10.1186/s12913-024-11338-9>
- Svartdal, F. (2020). *Holdning*. Foreningen Store norske leksikon. Retrieved 30. august 2024 from <https://snl.no/holdning>

- Vislapuu, M., Patrascu, M., Allore, H., Husebo, B., Kjerstad, E., Gedde, M., & Berge, L. (2024). Feedback System Analysis of a Multicomponent Intervention on Dyads of Home-Dwelling Persons With Dementia and Their Caregivers: Results From the LIVE@Home.Path Trial. *Innovation in Aging*, 8(3), 1-13. <https://doi.org/10.1093/geroni/igae020>
- Westergren, A., Behm, L., Lindhardt, T., Persson, M., & Ahlström, G. (2020). Measuring next of kin's experience of participation in the care of older people in nursing homes. *PloS one*, 15(1), e0228379. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0228379>
- Wild, D., Grove, A., Martin, M., Eremenco, S., McElroy, S., Verjee-Lorenz, A., & Erikson, P. (2005). Principles of Good Practice for Translation and Cultural Adaption Process for Patient-Reported Outcomes (PRO) Measures: Report of the ISPOR Task Force for Translation and Cultural Adaption. *Value in Health*, 8(2), 94. <https://doi.org/10.1111/j.1524-4733.2005.04054.x>
- Wright, L., & Bell, J. (2021). *Illness beliefs: The heart og healing in families and individuals* (Vol. 3rd). 4th Floor Press, Inc.
- Østergaard, B., Clausen, A., Agerskov, H., Brødsgaard, A., Dieperink, K., Funderskov, K., & Konradsen, H. (2020). Nurses' attitudes regarding the importance of families in nursing care: A cross-sectional study. *Journal of Clinical Nursing*, 29 (7-8), 1290-1301. <https://doi.org/10.1111/jocn.15196>